

סטודיו מורשת מגורים עכשוויים

סמסטר אביב, 2025

מנחה	דואר אלקטרוני
יונתן קנטי	jonathan@jntcnt.com

מתכונת הקורס והיקף שעות: 10 שעות שבועיות (2 מפגשים של 5 שעות).

תנאי קדם: סטודיו 1, סטודיו 2, סטודיו 3, סטודיו 4

מועד מפגש סטודיו: יום א' מהשעה 14:30 עד השעה 19:30, יום ד' מהשעה 14:30 עד השעה 19:30.

הסטודיו משויך לשני מסלולים, נתון לבחירת הסטודנט

מסלול	קורס סל * אופציונלי, לא חובה	מרצה
תיאוריה והיסטוריה / שימור		

תיאור הסטודיו

תקציר:

הסטודיו יפתח בסדרה של סיורים בשכונות מגורים ותיקות בתל אביב. אלו שכונות שוקקות בעלות אופי ייחודי שמקיימות עירוניות עשירה. מתוך התבוננות ביקורתית ומעמיקה בשכונות אלו, נזהה את האיכויות שהופכות את אותן שכונות למקומות בעלי עירוניות טובה, וננסח את העקרונות של מורשת המגורים בארץ. לאחר מכן, נתכנן סביבת מגורים עכשווית העונה המתאימה ל"היום", תוך כדי מתן **פרשנות מחדשת למורשת אדריכלות המגורים שקיימת בערים בארץ.**

מפורט:

סיפורן של הערים הותיקות בארץ הוא סיפור מפגש מורכב בין תקופות ועקרונות אדריכליים שונים. באותה העיר ניתן למצוא שכונות עתיקות עם סמטאות צרות ובנייני אבן ערביים מסורתיים, ולצידן בניה מתקופת המנדט הבריטי שהביאה עמה את בלוק עירוני האירופאי לצד נוסטלגיה אוריינטלית. ובעיר אחרת – יתקיימו זו לצד זו שכונת גנים עם בתי מידות אקלקטיים של ראשית המאה העשרים, לצד מודרניזם חלוצי וחדשני וברוטליזם אקספרימנטלי.

המשותף לכל אותם מרקמי מגורים, הוא שאופיים הייחודי הוא תוצר של **הבניינים הפרטיקולריים** שמרכיבים אותם. כך לדוגמה, בשכונות המודרניסטיות שנבנו בערים מרכזיות כמו תל אביב וחיפה, היו אלו המרפסות, קומת העמודים, חלונות הסרט וחלונות התרמוטר של חדרי המדרגות – שניסחו את אופן החיים בבניין עצמו והשליכו על השכונה כולה. ואילו בשכונות העתיקות, אלו בנייני האבן השזורים לאורך הרחוב, יושבים עליו ללא אזור תווך, עם חלונותיהם הקטנים והעמוקים – המעניקים לסביבת המגורים את אופיה.

ההבדלים בין הבניינים השונים, נובעים בין היתר מתוך המסורת והטכנולוגיה – אך יותר מכך מתוך אידאליים חברתיים וסביבתיים. כך נוצר קשר הדוק בין הבניין הפרטי לשכונה, ובין האנשים והחברה שיצרו אותם. בעוד שהמאפיינים הפיזיים והאדריכליים של הבניינים והשכונות בערים הותיקות שונים מהותית זה מזה, הרי שכולן מאופיינות בסביבה עירונית עשירה ומגוונת. בהכללה גסה ניתן להתייחס לכל השכונות הללו כ**מרקמי מגורים היסטוריים** (הצעירים שבהם בני כשבעים שנה), והן מהוות יחדיו **מורשת עירונית מקומית**.

בין מגוון המרקמים ניתן למנות בירושלים את שכונות העיר העתיקה, נחלאות, מוסררה, רחביה וגילה; את יפו העתיקה והעותמנית; בתל אביב את שכונות פלורנטין, נווה צדק, מרקם גדס והעיר הלבנה; בחיפה ואדי ניסנאס, המושבה הגרמנית, הדר הכרמל ובת-גלים ואף את שיכון השטיח בבאר שבע. המשותף לכל אותן שכונות הוא **שבבסיסן נמצאים בנייני המגורים**. אופייה הפרטיקולרי של כל שכונה ושכונה הוא תולדה ישירה של טיפולוגיית בנייני המגורים המרכיבה אותה. אופי המגורים והחיים החברתיים שהם מייצרים, הם אלו המתווים את התשתית לעירוניות הפרטיקולרית בכל אחת מהן.

הסטודיו יתמקד בעיר תל אביב, ויבקש ללמוד את הבניינים של אותה מורשת אדריכלית קיימת, ולתרגמם על מאפייניהם ורבדיהם השונים, למגורים עירוניים כיום. הלמידה תתקיים במהלך סיורים שבהם הסטודנטים יאספו רשמיהם באופן ישיר. הסטודנטים יתמקדו במקרה בוחן מאותם מרקמי מגורים היסטוריים וינתחו את המאפיינים שלו: מרכיבי בניין המגורים, מבנה הדירה, יחס הבניין לרחוב, אופי המגורים, חיי הקהילה, חתך הרחוב, מרחבים פרטיים וציבוריים וכיו"ב. מתוך אותה התבוננות ביקורתית אל העבר, הם יתבקשו **לתכנן בניין מגורים עדכני הנשען ולומד מתוך מסורת המגורים המקומית**.

הסטודיו **ילמד את המורשת המקומית הקיימת וינסה להבין כיצד ניתן לתרגמה על מאפייניה השונים. לחיים עירוניים כיום**. הפרויקטים ישאפו לתכנן סביבת מגורים לחיים עירוניים וקהילתיים חדשים בני ימינו, מתוך התבוננות אחורה על המורשת האדריכלית והבנתה בתוך **הקונטקסט המקומי**. האתר שבו יתוכנן הפרויקט החדש יבחר בהמשך.

דרישות הקורס

1. **הגשת ביניים**: בסופו של שלב הניתוח הביקורתי
2. **הגשה סופית**: הצגת כל שלבי הסמסטר והפרויקט הסופי.
3. נוכחות והשתתפות פעילה בכל המפגשים והסיורים.
4. הגשה של תרגילי סטודיו במהלך הסמסטר.

לוח הזמנים של הקורס

מהלך השיעורים נתון לשינויים, במהלך הסמסטר יתקיימו סיורים נוספים בתל אביב.

1. איסוף מידע – מפגשים 1-3:

חלקו הראשון של הסמסטר יוקדש ללמידה אינטנסיבית של מרקמי המגורים העירוניים הקיימים והבניינים המרכיבים אותם. **במהלכו יתקיימו שני סיורים בשכונות בתל-אביב יפו**. כל סיור יעבור במבחר שכונות מתוך כוונה לחשוף את הסטודנטים למגוון רחב של טיפולוגיות מגורים ומרקמים עירוניים שונים.

2. ניתוח ביקורתי - מפגשים 4-9:

בחלק זה כל סטודנט (או זוג סטודנטים) יתמקד במקרה בוחן לבחירתו מתוך הסביבות העירוניות אליהן נחשפו. תהליך הלמידה יעשה שימוש בכלי ניתוח ומחקר אדריכליים ותיאורטיים כדי להבין את המאפיינים הייחודיים של מקרה הבוחן הנבחר, הן בשימושו המקוריים והן בגלגוליו בימינו עכשיו.

הסטודנטים יתבקשו להתבונן באופן ביקורתי על המרקמים השונים ולהבין סוגיות כגון:

- הקשר שבין האיכות האדריכלית וטיפולוגיית המגורים לבין מבנה משפחתי/קהילתי ואידאולוגיה חברתית.
- פירוק של הבניין למרכיביו האדריכליים והבנת הקשר שלהם לסביבת המחיה שהם יוצרים.
- הקשר שבין הפרטי והציבורי, שבין מבנה המגורים לחיים העירוניים שנוצרים סביבו.
- עירוב שימושים: שילוב בין פונקציות עירוניות, ציבוריות וקהילתיות לבין בנייני המגורים.
- הבנה של חתך רחוב והקשר שבין מעטפת הבניין לרחוב.
- מערכת היחסים בין פנים הבניין לבין סביבתו החיצונית העירונית.
- הבנה של השכונה כמכלול שלם של בניינים, רחובות, מערכי תנועה ומקומות שהייה.

3. תכנון - מפגשים 11-26:

בחלקו העיקרי של הסמסטר הסטודנטים יתבקשו לתרגם את מסקנותיהם אודות מקרה הבוחן ההיסטורי לתכנון של **סביבת מגורים עירונית** הרלוונטית לימינו. מתוך הבנה של הקשר ההדוק שבין בניין המגורים לבין הסביבה העירונית, הפרויקטים ישאפו לייצר מערך תכנוני שלם הנוגע בבניין המגורים ויכול להשליך על סביבתו העירונית הקרובה.

הסטודנטים יתבקשו לנסח את המאפיינים והאיכויות של **החיים העירוניים בישראל כיום**. לשאול באיזה אופן ניתן לגור בעיר כיום? כיצד משתמשים התושבים בסביבה העירונית? ובהתאם, לתכנן סביבת מגורים מתאימה הלומדת ומתבססת על העקרונות והאיכויות של **מורשת אדריכלית קיימת** שאותם כדאי לאמץ.

רשימת קריאה

1. אפרת צבי, הפרויקט הישראלי, 2005
2. כרמי מלמד עדה ופרייס דן, אדריכלות בפלשתינה-א"י בתקופת המנדט 1948-1917, 2014
3. מצגר סמוק ניצה, בתים מן החול: אדריכלות הסגנון הבינלאומי בתל אביב 1948-1931, 1994
4. מרום נתי, עיר עם קונספציה: מתכננים את תל אביב, 2009
5. Hall Peter, Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design Since 1880, 1988
6. Waterman Stanley, Pre Israeli Planning in Palestine
7. ערי המחר, תכנון צדק וקיימות. טובי פנסטר ואורן שלמה
8. עיר לבנה עיר שחורה, שרון רוטברד
9. המאבק לעצמאות של האדריכלות הישראלית במאה ה-20, אבא אלחנני
10. תל אביב ואתריה, אריאל כתב עת לידיעת ארץ ישראל, עורכים גדעון ביגר ואלי שילר

לוח שיעורים

שבוע	חודש	יום		שיעור	
1	3	30	א	1	סיור רמת אביב
	4	2	ד	2	סיור יפו, פלורנטין, מרכז העיר
2	4	6	א	3	תרגילים: זיהוי איכויות, מגורים כיום
	4	9	ד	4	זיהוי איכויות ואנליזה
	4	13	א		פסח
	4	16	ד		פסח
3	4	20	א	5	זיהוי איכויות ואנליזה
	4	23	ד		יום-הזיכרון
4	4	27	א	6	זיהוי איכויות ואנליזה
	4	30	ד	7	זיהוי איכויות ואנליזה
5	5	4	א	8	זיהוי איכויות ואנליזה
	5	7	ד	9	הגשת ביניים 1
6	5	11	א	10	בחירת אתר
	5	14	ד	11	ניתוח אתר + ניסוח פרוגרמה
7	5	18	א	12	ניתוח אתר + ניסוח פרוגרמה
	5	21	ד	13	פיתוח פרויקט
8	5	25	א	14	פיתוח פרויקט
	5	28	ד	15	פיתוח פרויקט
9	6	1	א		שבועות
	6	4	ד	16	פיתוח פרויקט
10	6	8	א	17	הגשת ביניים 2
	6	11	ד	18	פיתוח פרויקט
11	6	15	א	19	פיתוח פרויקט
	6	18	ד	20	פיתוח פרויקט
12	6	22	א	21	פיתוח פרויקט
	6	25	ד	22	פיתוח פרויקט
13	6	29	א	23	פיתוח פרויקט
	7	2	ד	24	פיתוח פרויקט
14	7	6	א	25	פיתוח פרויקט
	7	9	ד	26	פיתוח פרויקט